

NEDZIRDĪGO IZGLĪTĪBAS VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA LATVIJĀ

Alīda Zigmunde,
Dr. paed.

Atslēgas vārdi: nedzirdīgo skolas, surdopedagoģija, surdopedagogu sagatavošana

Nedzirdīgo/vājdzirdīgo skolas Latvijā darbojas 200 gadus, un, salīdzinot ar vispārīzglītojošām skolām, to vēsture ir krietni jaunāka. Šo skolu darbības izpēte atklāj daudz vērtīgu atziņu, kas varētu būt noderīgas, veicot reformas mūsdienu skolā un izglītībā kopumā. Nedzirdīgo un vājdzirdīgo izglītošanā un audzināšanā nozīmīgs ir gan pedagogu ieguldījums, gan visas sabiedrības devums. Reizē ar skolu veidošanos, attīstījies arī surdopedagoģija. Šajā jomā vēsturiski nozīmīga loma bijusi šveiciešiem un vāciešiem, kas 19. gs. sagatavoja skolotājus nedzirdīgo skolām un kuru mācību metodes izmantoja pedagoģiskajā procesā. Pirmās skolas nedzirdīgajiem bija privātas mācību iestādes, kas 19. gs. sākumā darbojās Rīgā, bet 19. gs. otrajā pusē tika nodibinātas arī Jelgavā un Valmierā. Pirms Otrā pasaules kara Latvijā darbojās četras valsts skolas nedzirdīgajiem, bet, 1958. g. reorganizējot skolu Valmierā par mācību iestādi vājdzirdīgajiem un 1960. g. slēdzot skolu Lielvircaivā (Jelgava), līdz 1990. g. darbu turpināja divas šādas mācību iestādes Rīgā un Rēzeknē. Patlaban speciālā skola nedzirdīgajiem ir tikai Rīgā, bet citviet darbojas speciālas klases. Surdopedagoģijas tradīcijas Latvijas Republikā turpinās, izmantojot jaunākās atziņas pedagoģijā, psiholoģijā un citās zinātņu nozarēs.

Nedzirdīgo izglītības pirmsākumi 18. gs.

Nedzirdīgo un vājdzirdīgo skolām ir liela nozīme, jo tās sekmē šo personu iekļaušanos sabiedrībā un darbību tās labā. Viduslaikos uzskatīja, ka nedzirdīgie nav jāmāca, jo nav jāpretojas Dieva gribai vai jāšaubās par Dieva sodu par vecāku vai vecvecāku grēkiem. Gadsimtiem ilgi tika uzskatīts, ka nedzirdīgos izglītot nav iespējams. Pirmie zināmie mēģinājumi izglītot nedzirdīgos bija, sākot ar 16. gs., bet Baltijā — 18. gs. sākumā. Bauskā dzimušais Jakobs Vilde (1679–1755), strādājot par retorikas profesoru Pērnavas Universitātē ap 1705. līdz 1709. g., līdztekus savam pamatdarbam mācīja nedzirdīgos Pērnavā.¹ Profesors J. Vilde izmantoja

šveiciešu ārsta un nedzirdīgo pedagoga Johana Konrāda Amana (1669–1724) skaņu valodas metodi, ko lietoja, sākot ar 17. gs. beigām, un tā tika aprakstīta arī grāmatā. 1709. g. J. Vilde pameta Pērnavu, bet viņa darba turpinātājs, mācītājs Heinrihs Niderhofs 1709. g. nomira. Par nedzirdīgo izglītošanu turpmākajos gados ziņu nav, un jāpieņem, ka Baltijā neviens ar to nenodarbojās.

Eiropā 18. gs. otrajā pusē sāka dibināt nedzirdīgo skolas. Kā viena no pirmajām 1860. g. bija nedzirdīgo skola Parīzē, bet Vācijā pirmo šādu skolu nodibināja 1778. g. Leipcigā. Tās dibinātājs Zamuels Heinike (1727–1839) jau pirms tam vairākus gadus skoloja nedzirdīgos Eppendorfā, netālu no Hamburgas. Tā kā Baltijā nedzirdīgajiem

nebija iespējams iegūt izglītību, bagātu vecāku atvases brauca mācīties uz ārzemēm. Uz Eppendorfu devās „Vidzemes pusķēniņa” Oto Hermaņa fon Fitinghofa-Šēla (1722–1792) meita Doroteja (1761–1839), kas pāris gadu laikā iemācījās lasīt, rakstīt un runāt un prominentu personu klātbūtnē tika iesvētīta un pielaista pie Svētā Vakarēdiena². Nedzirdīgo skolu vēstures un surdopedagoģijas pētnieki vidzemnieci Doroteju fon Fitinghofu uzskata par vienu no talantīgākajām Heinikes skolniecēm, un pedagoģiskais rezultāts esot bijis negaidīti labs³.

Nedzirdīgo izglītība Kurzemē un Vidzemē 19. un 20. gs. Privātskolas

Pamazām garīdznieku un sabiedrības atieksme pret nedzirdīgajiem un viņu mācīšanu mainījās. Jau 18. gs. tika nodibinātas nedzirdīgo skolas Anglijā, Austrijā, Čehijā, Dānijā, Francijā, Itālijā, Nīderlandē, Skotijā, Šveicē, Vācijā. Bet Krievijā, kuras sastāvā toreiz atradās Kurzeme un Vidzeme, pirmo skolu nedzirdīgiem bērniem nodibināja 1806. g. Pavlovskā⁴. Par nedzirdīgo izglītošanu tālākajās Krievijas pilsētās un ciemos vēl gadiem ilgi neviens nerūpējās, un viņu izglītošana valstiskā līmenī nebija obligāta. Tikai pateicoties atsevišķām privātpersonām vai sabiedriskām organizācijām, izveidoja speciālas skolas nedzirdīgiem bērniem.

Par nedzirdīgo mācīšanu iestājās pedagogs un mācītājs Johans Augusts Leberehts Albanuss (1765–1839), kas pildīja arī Vidzemes guberņas skolu direktora pienākumus (1804–1818). 1805. g. viņš lūdza Vidzemes mācītājus iesūtīt ziņas par nedzirdīgajiem bērniem. Rezultātā secināja, ka Vidzemē, ieskaitot Rīgu, ir vismaz 360 šādu bērnu. J. A. L. Albanuss interesējās par jaunākajām tendencēm un atklājumiem pedagoģijā un citās zinātnēs, 1806. g. iepazinās ar Berlīnes nedzirdīgo skolas darbību un vēlējās, lai tiktu atvērta līdzīga skola Vidzemē⁵. To drīz nodibināja berlīnietis Karls Augusts Jakobi.

Privātā Jakobi nedzirdīgo skola Rīgā tika nosaukta par kurlmēmo⁶ institūtu un sāka darbu 1809. g. janvārī Pils ielā. Tā bija pirmā šāda veida skola Baltijā. Skolēni tika mācīti pēc skaņu metodes, kas bija izplatīta Vācijā un kuru bija apguvuši vācu skolotāji. Nedzirdīgos mācīja runāt skaņu valodā, kā arī lasīt, rakstīt un rēķināt, tika apgūti ticības mācības pamati. Pēc stundām skolēni mācījās apstrādāt koku un dzintaru. Mācību ilgums bija noteikts 4 līdz 5 gadi, un tās notika vācu valodā⁷. Pirmajā mācību gadā tajā strādāja tikai viens skolotājs un mācījās septiņi skolēni. Lai gan skolēnu vecāki par mācībām maksāja, līdzekļu nepietika, un tika lūgts sabiedrības finansiāls atbalsts. Pirmie vidzemnieku ziedojumi saņemti jau 1809. g. vasarā, taču līdzekļu trūka arī nākamajos gados. Pēc Krievijas ķeizarienes Elizabetes Aleksejevnas (1779–1826) skolas apmeklējuma 1810. g. 21. augustā bija cerība saņemt atbalstu, jo ķeizariene pēc viesošanās skolā solīja palīdzēt. Ķeizarienes vīramāte Marija Fjodorovna bija ieguldījusi lielus naudas līdzekļus pirmajā nedzirdīgo skolā Krievijā, Pavlovskā. Krievijas cars 1811. g. sākumā Jakobi skolai dāvināja 1000 rubļus, taču šī skola bija nerentabla arī mazā skolēnu skaita dēļ. Lai piesaistītu jaunus audzēkņus, kurlmēmo institūta uzturētājs K. A. Jakobi 1811. g. izdeva brošūru ar informāciju par viņa vadītā kurlmēmo institūta mērķiem, iekārtu un nākotnes plāniem. Tajā skolēniem tika izvirzīti divi mērķi:

- 1) audzināšana sabiedriskai dzīvei un darbībai līdzās citiem cilvēkiem,
- 2) garīgo un fizisko prasmju un spēju attīstīšana, gatavojoties darboties vai nu amatniecībā vai mākslā⁸.

Nedzirdīgie skolēni dzīvoja internātā, taču visu laiku atradās Jakobi un viņa sievas uzraudzībā. Skolā tika uzņemti bērni vecumā no 6 līdz 12 gadiem. Jaunākus neuzņēma tāpēc, ka tad būtu nepieciešams vairāk rūpēties par viņu kopšanu un uzturēšanu, bet tie, kas vecāki par 12 gadiem, nebija pieraduši dzīvot kopā ar vienaudžiem internātā un tika

atzīti par izlutinātiem. Nabadzīgās ģimenes par skolu samaksāt nevarēja, mācījās tie, kuru vecāki bija pietiekami turīgi. Bērnus veda sabiedrībā, lai tie vērotu un mācītos, kā dzīvo citi, kā jāuzvedas un jāveido kontakti ar līdzcilvēkiem. Nebija viegli cīnīties ar katra skolēna netikumiem, taču kādam tas bija jādara, un skolotājs Jakobi palīdzēja nedzirdīgajiem kļūt par pilnvērtīgiem sabiedrības locekļiem. Ar dzintara apstrādi un dažādiem sīkiem amatnieku darbiem skolēni nopelnīja kabatas naudu, kuru tērēja pēc pašu ieskatiem, taču skolas vadītājs veica pārrunas par naudas vērtību, izlietošanu, mācīja plānot budžetu. Bērni tika audzināti ģimeniskā atmosfērā, ievērojot slavenā šveiciešu pedagoga Johana Heinriha Pestalocija (1746–1827) atziņu par katra cilvēka trīs galveno spēku un dotumu — galvas (zināšanas; intelektuālie, garīgie spēki), sirds (ticība, mīlestība, sirdsapziņa; tikumiski reliģiskie, jutekliskie spēki) un roku (spēks, prasmes, veiklība; fiziskie, amatnieciskie spēki) attīstīšanu personības veidošanai⁹. Jakobi nodibinātā privātskola pastāvēja vien dažus gadus un daudzas ieceres palika nerealizētas. Tās darbību traucēja arī 1812. g. karš, kas liedza iegūt labākas un plašākas telpas.

Sabiedrībā pamazām nostiprinājās uzskats, ka nedzirdīgajiem kā sabiedrības daļai ar īpašām vajadzībām ir jābaida tās pašas tiesības kā viņu līdzcilvēkiem, ka viņiem izglītība ir tikpat nepieciešama kā dzirdīgajiem. Bet Vidzemē un Kurzemē atkal nebija nevienas nedzirdīgo skolas. Izglītību atbalstīja Rīgas Literāri praktiskā pilsoņu savienība un tās biedri, kas sāka interesēties, ko varētu darīt nedzirdīgu bērnu labā. Mācītājs Daniels Gustavs fon Bergmans (1787–1848) bija apmeklējis vairākas nedzirdīgo mācību iestādes un 1828. g. aprīlī savienības saietā runāja par nedzirdīgo skolas nepieciešamību. Taču nebija datu, cik nedzirdīgu bērnu ir Vidzemē, Kurzemē vai Rīgā, tāpēc tika ierosināts nākošajā Krievijas tautas skaitīšanā vākt ziņas par nedzirdīgajiem un viņus atzīmēt arī dvēseļu

revīziju sarakstos. Nedzirdīgo uzskaitē jāva secināt, cik bērniem nepieciešama speciāla izglītība¹⁰.

Mācītāja fon Bergmana rosinājums domāt par nedzirdīgo izglītošanu rada atbalsi viņa laikabiedros, kas nolēma atvērt privātskolu.

1832. g. 24. janvārī tika atklāta Bornhaupta un Zensa mācību iestāde nedzirdīgajiem ar vācu mācību valodu¹¹. Skolas dibinātājs bija Terbatas Universitātes absolvents Karls Frīdrihs Bornhaupta (1802–1889), kurš 1828. g. Rostokas Universitātē ieguva doktora grādu filozofijā. 1828. g. viņš Rīgā atvēra vispārizglītojošu privātskolu zēniem, kas darbojās līdz pat 1862. g., kad to reorganizēja par Rīgas Politehnikuma priekšskolu. Pedagogu Bornhauptu uzskatīja par labu pedagogu. Viņš vispirms mācīja savu nedzirdīgo desmitgadīgo svaini, bet vēlāk pieņēma vēl divus nedzirdīgus zēnus. Rezultāti bija labi, tāpēc draugi un paziņas mudināja viņu atvērt Rīgā kurlmēmo skolu. Skolai bija nepieciešams izglītots un pieredzējis skolotājs, kas tika sameklēts Vācijā. Nedzirdīgais Daniels Heinrihs Zenss (1800–1868) bija mācījies nedzirdīgo skolā, bet no 1820. g. strādāja par nedzirdīgo bērnu skolotāju¹². Skolotājs Zenss atstāja Vāciju un ieradās Rīgā, kur viņam piedāvāja labu atalgojumu. Sākumā skolā mācījās astoņi zēni, bet 1833. g. — trīspadsmit, tāpēc darbā tika pieņemti vēl divi skolotāji. Pedagogus Zenss strādāja pēc „franču metodes” — skolēnus ar zīmju valodas palīdzību iemācīja rakstīt, un nedzirdīgie ar dzirdīgajiem varēja sazināties rakstiski, taču nevarēja nolasīt citu cilvēku sacīto no viņu lūpu kustībām. Sākumā jaunā skola darbojās sekmīgi, taču pēc tās vadītāja K. F. Bornhaupta saslimšanas tās vadību nācās uzņemties skolotājam Zensam, bet jaunais amats viņam nepadevās. Bagātākie vecāki savus bērnus no skolas izņēma un sūtīja mācīties uz Kēnigsbergu. Drīz skolai pietrūka līdzekļu un to slēdza¹³.

Jau Bornhaupta un Zensa nedzirdīgo skolas pastāvēšanas laikā tika domāts par nedzirdīgo skolas atvēršanu Vidzemes igauņu

daļā, taču to toreiz nenodibināja¹⁴. Nedzirdīgie Rīgā atkal palika bez savas skolas un tās nebija nedz Kurzemē, nedz Vidzemē. Nebija arī skolotāju, jo no ārzemēm pieaicinātie devās strādāt uz citām pilsētām, piemēram, D. H. Zenss aizbrauca uz Pēterburgu.

Rīgas Literāri praktiskā pilsoņu savienība atbalstīja izglītību, taču toreiz skolas nefinansēja un Bornhaupta un Zensa nedzirdīgo skolu savā pārziņā nepārņēma. Vēlāk, sākot ar 1836. g., tā uzturēja bāreņu skolu un pēc savienības biedra Frīdriha Merķeļa ierosinājuma 1839. g. 25. aprīlī nolēma dibināt skolu abu dzimumu nedzirdīgajiem. Lēmumu atbalstīja savienības sēde 1839. g. 26. septembrī, un tas tiek uzskatīts par skolas dibināšanas datumu¹⁵. Krievijas Tautas apgaismības ministrija savu atļauju skolas darbībai deva 1840. g. 21. februārī, un tā varēja sākt darbu. Daļa līdzekļu nāca no savienības kases, daļa no Vidzemes bruņniecības sarūpētās naudas un kāda testamentāra novēlējuma, bet pārējā summa bija jāsedz ar vecāku iemaksām.

Skolas oficiālais nosaukums bija Rīgas Kurlmēmo iestāde, jo visus nedzirdīgos turpināja saukt par kurlmēmajiem. Tai bija sava kuratorija, kuras locekļi bija izglītoti un Tērbatā studējuši vīri, kas rūpējās par skolas finansēm un sekmīgu darbību. Skolotāju atrada savienības uzturētajā bāreņu skolā. Vācijā izglītotais Frīdrihs Augusts Arnolds priekšpusdienās strādāja ar bāreņu skolas audzēkņiem, bet pēcpusdienās mācīja nedzirdīgos. Mācību valoda bija vācu un, lai piesaistītu sabiedrības finansiālu atbalstu, tika rīkoti atklātie nedzirdīgo skolēnu eksāmeni. Tā bija iespējams pārliecināties arī par skolotāja darba rezultātiem, ko sabiedrība augstu novērtēja. Skolotājam Arnoldam par darbu ar nedzirdīgajiem palielināja algu¹⁶. Ja sākumā skolā bija tikai trīs audzēkņi, tad jau nākamajā, 1841. g., to bija astoņi. Redzot skolotāja centību un bērnu panākumus mācībās, sabiedrība ziedoja vairāk līdzekļu. Tā kā nedzirdīgo skolu mērķis bija iemācīt rūpēties par sevi un nebūt par nastu sabiedrībai, nedzirdīgie skolēni gāja

„darba skolā” pie kāda tirgotāja. Viņu darba diena bija sešas stundas — no pulksten 8.00 līdz 14. 00. Skolotājs Arnolds mācīja viņus pēcpusdienās, jo priekšpusdienās viņš strādāja ar bāreņiem, un mācību ilgums bija krietni īsāks nekā darbam atvēlētās stundas. Tad F. A. Arnolds saslima un 1844. g. skolotāja darbu Rīgā pameta. Skolu uz vairākiem mēnešiem slēdza, jo nebija skolotāja. Nākamie Vācijā augušie skolotāji V. Bergs un K. Linke strādāja visai īsu laiku, un viņu darbs nebija viegls, jo daudzi audzēkņi skolu apmeklēja neregulāri, atšķirīgs bija viņu zināšanu līmenis un vecums — no 7 līdz 17 gadiem¹⁷. Ap 12–15 skolēni netika dalīti pa grupām vai klasēm un sasniegt augstu zināšanu līmeni audzēkņi nevarēja, bet algot vairāk skolotāju, biedrība, kas uzturēja skolu, nevarēja.

Jauns periods iestājās 1847. g., kad par skolotāju no Vācijas ataicināja Frīdrihu Placu. Viņam pedagoģiskais darbs neveicās, nedaudz tas uzlabojās tikai 50. gados pēc pieredzes apmaiņas Berlīnes nedzirdīgo skolā. 1854. g. viņš nodibināja Rīgā dziedinātavu-skolu bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem, ko dēvēja par „Idiotu iestādi”. Tā atradās Placa mājā, un drīz vien arī nedzirdīgo skola tika pārcelta uz skolotājam piederošo īpašumu. Tas atvieglāja bērnu uzraudzību un mācīšanu, turklāt viņam palīdzēja dzīvesbiedre, kas pārziņāja nedzirdīgo mācību metodes. Bērnu skolā ēdināja un cītīgi uzraudzīja. Nedzirdīgo skolēnu skaits nebija lielāks par pāris desmitiem, un bērni mācījās četrus līdz piecus gadus, apgūstot gan rakstu, gan skaņu valodu. Tomēr rezultāti ne vienmēr bija iepriecinoši, jo, kā vēlāk stāstīja skolotāja Placa sieva, skolēnu attīstības pakāpe bija dažāda, tāpēc tika veidotas ap 10 grupas vai nodaļas ar pāris bērniem katrā, taču arī tas nedeveva gaidītos rezultātus, jo „skolēni lielākoties nāca no nabadzīgām, neizglītotām ģimenēm, kuras bieži vien izglītības trūkuma dēļ izvirzīja prasību skolai, lai viņu bieži vien slimīgajiem, nevaldāmajiem, pat kā idiotiem nevaldāmiem bērniem vienā

līdz divos gados iemācītu lasīt un rakstīt, un, ja to nav iespējams tik ātri panākt, vismaz sagatavotu iesvētībām baznīcā”¹⁸. Pēc turpat 17 darba gadiem ar nedzirdīgajiem skolotājs Placs aizgāja mūžībā, un dažus mēnešus viņa darbu ar jaunākajiem bērniem turpināja sieva. 1864./65. mācību g. skola nedarbojās. Neveiksmīgs bija mēģinājums par skolotāju piesaistīt kādu nedzirdīgu rīdzinieku, jo viņš nespēja iemācīt skaņu valodu, kas ir svarīgi, lai varētu kontaktēties ar dzirdīgajiem.

Būtiskas izmaiņas surdopedagoģijā tagadējās Latvijas teritorijā sākās 1866. g., kad par nedzirdīgo skolotāju sāka strādāt šveicietis Jakobs Gotfrīds Štinci (1835–1879), kas uzskatāms par šīs zinātnes pamatlicēju Baltijā. Viņa skolotājs savukārt bija šveiciešu pedagogs Vilhelms Daniels Arnolds (1839–1885) — vēl mūsdienās atzīta autoritāte nedzirdīgo izglītības vēsturē. Jaunais skolotājs Štinci Rīgas skolēnus pieradināja pie kārtības un pieprasīja regulāru skolas apmeklējumu. Kā ļoti reliģioza personība, kas savā darbībā balstījās uz piētisma idejām, Štinci skolotāja darbu Rīgā uzskatīja par savu pienākumu un veltīja tam visu atlikušo dzīvi. Skolotājs Štinci panāca, ka pie skolas sāk darboties arī internāts, un skolā varēja mācīties ne tikai rīdzinieki. Piem., 1877. g. no pieciem skolas internātā dzīvojošiem skolēniem divi nāca no laukiem, par viņiem 60 rubļus gadā maksāja vecāki. Toreiz reti kurš no vecākiem varēja samaksāt par bērnu skološanu un vairumam skolēnu mācības sedza sabiedrība. Līdz 1870. g. tika rīkoti atklātie nedzirdīgo skolēnu eksāmeni, tā sabiedrība iepazinās ar ziedotās naudas lietojumu un atvēlēja trūkstošos līdzekļus. Izmantojot savu un Eiropas pieredzi, jaunais pedagogs Štinci novērsa vairākas nepilnības skolas darbā — tika ieviesta astoņgadīga mācību programma, noteica, ka uzņems 7 līdz 12 gadus vecus bērnus un centās skolēnus uzņemt semestra sākumā. 70. gados uzņemšanas vecumu samazināja līdz desmit gadiem, bet uzņemšanas noteikumus paredzēja vismaz septiņgadīgu nedzir-

dīgo izglītību. Taču nabadzīgās ģimenes bieži vien bērnus no skolas izņēma un nodarbināja mājāsaimniecībā. Šādā situācijā pilnu kursu un kvalitatīvu izglītību bērni neieguva. Tikai 1875. g. skolu beidza pirmā skolniece, kas bija apguvusi pilnu kursu¹⁹. Tā kā nedzirdīgo skolai savu telpu nebija, tā vairākkārt mainīja telpas. Skolēnu skaits pamazām palielinājās un tika pieņemti darbā jauni skolotāji — 1867. g. skolotājs Štinci strādāja ar desmit skolēniem²⁰, bet 1877. g. 23 skolēnus mācīja divi skolotāji.

Mācības notika no pulksten 8.00 līdz 13.30, un kopējais stundu skaits nedēļā bija 30. Vispirms skolēni apguva skaņu valodu, tad valodas mācību, spēju nolasīt cilvēku teikto no lūpām, rakstīšanu, lasīšanu, pasaules vēsturi, dabas zinātnes, ģeogrāfiju, rēķināšanu līdz procentu aprēķināšanai, īsu veselības un dvēseles mācību, vingrinājumus sacerējumu rakstīšanā, Bībeles stundas, ticības mācību, zīmēšanu²¹. Šo mācību metodi lietoja arī citviet Eiropā, tostarp Šveicē. Kopš 1868. g. bērnu veselību skolā uzraudzīja ārsts. 70. gados rokdarbus meitenēm sāka mācīt skolotāja — Štinci dzīvesbiedre —, un turpmāk arvien vairāk sievietes strādāja par skolotājām. Skolotājs Štinci katru gadu inspicēja kurlmēmo skolas Kurzemē un Vidzemē. Tas veicināja pieredzes apmaiņu un neatstāja skolas bez pieredzējuša speciālista padoma. Skolas kuratorijas locekļi bija sabiedrībā cienītas personības. Piem., 1878. g. par skolas kuratorijas locekli kļuva šveicietis Vilhelms Rīters (1847–1902), pēc izglītības būvmehāniķis un Rīgas Politehnikuma profesors. Skolas kuratorijas locekļa amatu pēc viņa ieņēma pazīstamais vācbaltu vēsturnieks, skolotājs Konstantīns Metīgs (1851–1914).

Skolotāja J. G. Štinci mūžs 1879. g. vasarā pēkšņi aprāvās. Rīgas skolai bija jāmeklē jauns vadītājs un to atkal darīja Šveicē. Kādreizējais Štinci kolēģis Teodors Eters vadīja skolu no 1879. līdz 1887. g. un viņa laikā zēniem sāka mācīt darbmācību. Sākumā tā bija grozu pišana, kas vēlāk varēja

kļūt par arodu. Izmantojot galvenokārt daņu pedagoga Ādolfā Klausona-Kāsa idejas, zēni darbmācības stundās attīstīja roku veiclību, veidoja gribasspēku un mācījās pacietību. Kad 1888. g. nedzirdīgo skolu Rīgā sāka vadīt Štinci sagatavotais skolotājs, Vidzemes skolotāju semināra absolvents Eduards Inzelbergs, darbmācības stundās zēni apguva grāmatsiešanas, ēvelēšanas, kokgriešanas un zāģēšanas iemaņas. Līdz ar jauno skolas vadītāju Inzelbergu skolā ienāca Brāļu draudžu idejas. Skolēni tika audzināti reliģiskā garā, un liela loma skolas darbībā bija evaņģēliski luteriskajai baznīcai. Pēc skolas beigšanas luterticīgie skolēni tika iesvētīti Ķertrūdes baznīcā. Tā kā skola arvien strādāja īrētās telpās, nolēma celt speciālu ēku tās vajadzībām Marijas ielā 40. Skolu cēla par Rīgas vācu draudzēs vāktajiem ziedojumiem, bet ar to nepietika. Vairāki lieli ziedojumi tika saņemti no privātpersonām, piem., slaveņā, Rīgā dzimušā, Āfrikas pētnieka Georga Augusta Šveinfurta (1836–1925) vecākais brālis — Aleksandrs Šveinfurts, kas cieta no progresējošas dzirdes pasliktināšanās, 1894. g. sākumā dāvināja 20 000 rubļu²². Skolas ēku uzbūvēja 1899. g.

Skolotājs E. Inzelbergs apmeklēja nedzirdīgo skolas ārzemēs, piedalījās surdopedagogu kongresos, un 1905. g. pie skolas tika nodibināts arī bērnodārzs. Lai gan liela daļa skolēnu bija latvieši, mācību valoda skolā bija vācu, jo to uzturēja vācu biedrība. Piem., 1888. g. no 37 skolēniem 17 bija latvieši un 12 vācieši, bet 1910. g. sākumā — 26 latvieši un 24 vācieši²³. Te mācījās dažādu tautību bērni. 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā vismaz sestā daļa skolēnu bija ebreji, bet poļu un krievu skaits bija krietni mazāks. Nodrošināt bērnu mācīšanu atbilstoši viņu ģimenēs lietotajām valodām nebija iespējams, jo tas bija ļoti dārgi, turklāt skolēnu skaits bija neliels un viņi mācījās dažādās klasēs. Nodomu atvērt skolu latviešu nedzirdīgajiem bērniem izjauca Pirmais pasaules karš. Rīgā skola turpināja darboties arī kara gados. Sko-

lēnu skaits samazinājās — 1910. g. skolā mācījās 79 audzēkņi, 1916. g. — tikai 44²⁴.

Domājot par skolu dibināšanu tuvāk skolēnu dzīvesvietai, kā arī par jauniešu atgriešanos dzimtajās vietās, izveidoja skolas nedzirdīgajiem ārpus Rīgas — 1870. g. sāka darboties skola Salaspilī, kas 1873. g. tika pārceļta uz Jelgavu, un 1875. g. — Valmierā. Abas skolas bija ar latviešu mācību valodu, lai gan vēlāk, sākot ar 1882. g., Jelgavas kurlmēmo skolā bija arī klases ar vācu mācību valodu. Skola Jelgavā līdz 1879. g. bija Evaņģēliski luteriskās baznīcas sinodes iestāde, pēc tam — Kurlmēmo bērnu audzināšanai īpaši iekārtotas iestādes Mītavā biedrības skola. Tās vadība līdz pat Pirmā pasaules kara sākumam tika uzticēta ārzemēs sagatavotiem speciālistiem, bet par skolotājiem strādāja arī latvieši, kas izglītību bija ieguvuši savā dzimtenē. Piem., vēlākais Latvijas Republikas izglītības un tieslietu ministrs Atis Ķeniņš (1874–1961) pēc Irlavas skolotāju semināra beigšanas skolā strādāja divus gadus un mācīja latviešu un vācu valodu un literatūru²⁵. Viņa grāmatā „Kurlmēmais, viņa audzināšana un pirmmācība: padomi un uzaicinājumi vecākiem, tautskolotājiem un kurlmēmo draugiem”²⁶ līdzās padomiem ir aicinājums mācīties, jo, piem., 1894. g. Kurzemē no 225 nedzirdīgajiem skolas vecuma bērniem Jelgavā mācījās tikai 50. Grāmatas autors A. Ķeniņš uzskatīja, ka ārpus nedzirdīgo skolas palikušie bērni jāsūta tautskolās, jo jebkura skola ir labāka nekā tās neapmeklēšana vispār. Ārpus skolas bērni palika galvenokārt vai nu trūcīgo dzīves apstākļu vai nodarbinātības dēļ. Daži vēlējās sākt mācīties pat 16 un vairāk gadu vecumā, taču to nepielāva skolas programma. Turklāt labāk un vieglāk ir iemācīt bērniem skaņu valodu bērībā un tāpēc pedagogi ieteica sākt mācības pirms 12 gadu vecuma. Skolā to ievēroja un tikai izņēmuma gadījumos tika uzņemti vecāki audzēkņi.

Skolu darbība un mācību metodes bija līdzīgas visās skolās. Jelgavā, atšķirībā no

Rīgas, bija iespējas pēc stundām ļaut praktizēties dārza un lauku darbos, kas nodereja tālākajā dzīvē, jo daudziem vecāki dzīvoja laukos un bija nepieciešama palīdzība gan dārzkopībā, gan lopkopībā. Meitenes darīja dažādus mājas darbus, mācījās šūt un adīt, bet zēni apguva galdnieka iemaņas. 20. gs. sākumā skola bija ar labu materiālo bāzi, pieredzējušiem surdopedagogiem. Pierezdes apmaiņā uz Jelgavu brauca Valmieras kurlmēmo skolas skolotāji, kā arī skolotāji un interesenti no plašās Krievijas. Piem., 1902. g. pirms nedzirdīgo skolas dibināšanas Tulā, Jelgavas nedzirdīgo skolu apmeklēja Tulas gubernatora Voldemāra fon Šlipes meita²⁷. Katrs pusgads beidzās ar skolēnu pārbaudījumiem kuratorijas klātbūtnē. Palielinājās skolēnu skaits. 1903. g. tas jau sasniedza 75. Latviešu nodaļā mācījās 59, bet vācu nodaļā 16 skolēni, strādāja piecas skolotājas un pieci skolotāji, neskaitot skolas vadītāju, Vācijas pavalstnieku Gotlību Miggi²⁸. Skolas veiksmīgu darbību palīdzēja nodrošināt sabiedrība — ar mācītāju līdzdalību tika vākti ziedojumi, liels atbalsts bija skolas saimniecība ar govīm, cūkam, dārzu. Saimniecības darbos pieaugušo uzraudzībā pēc stundām strādāja skolēni, tā mazāk atlika laika nedarbiem un jau no mazotnes bērni tika radināti pie darba un rūpēm par sevi. Skolēnu vecāku maksa bija gana augsta — 100 rubļu gadā latviešu nodaļā un 125 — vācu nodaļā²⁹, kur bija mazāk skolēnu un tāpēc izdevumi lielāki. Sākoties Pirmajam pasaules karam, Jelgavas kurlmēmo skola darbību pārtrauca un tās telpas izmantoja armijas vajadzībām, bet mantas izlaupīja vai sabojāja.

Rūpējoties par nedzirdīgajiem vidzemniekiem, 1875. g. tika nodibināta Valmieras Kurlmēmo skola. Tās finansēšanā iesaistījās vidzemniece, grāfa Melīna meita Emma Melīna, kas strādāja Vācijā un tur bija apmeklējusi nedzirdīgo skolas Drēzdenē un Leipcigā. Vidzemē viņa ciemojās pie ģimenes un nolēma ziedot naudu Vidzemes nedzirdīgu bērnu izglītošanai. Skola Rīgā ar vācu mācību valo-

du atradās pārāk tālu no bērnu vecāku mājām Valmierā, Cēsīs, Alūksnē, Smiltēnē, citās pilsētās un to apkārtnē, tāpēc vecāki savas atvases neskolvoja. Jaunā skola bija ar latviešu mācību valodu, un tās pirmais vadītājs Vilips Švēde te strādāja 30 gadus — līdz 1905. g. Sākumā skolā bija vien septiņi skolēni, bet 1883. g. rudenī te mācījās jau 33 audzēkņi un strādāja trīs skolotāji. 20. gs. sākumā skolēnu skaits pārsniedza četrus desmitus, un skolā tika pieņemti jauni skolotāji. Pirmais skolas vadītājs Vilips Švēde, kā arī viņa darba turpinātājs Jānis Enkmanis, skolotāji Jēkabs Feders un Eduards Inzelbergs, kas vēlāk vadīja Rīgas Kurlmēmo skolu, bija Vidzemes skolotāju semināra absolventi — Jāņa Cimzes audzēkņi³⁰. Skolēni tika audzināti latviskā garā, un nozīmīga vieta tika ierādīta arī reliģijai. Skolas darbībā saskatāma Brāļu draudžu ietekme, jo gan skolotāji, gan skolēni nāca no ģimenēm, kur minēto draudžu idejas bija pazīstamas jau no 18. gs. Mācību programmā līdzās katķismam un Bībeles stāstiem, atrodam tādas mācību priekšmetus kā lietu, valodas, brīvās valodas un dabas mācību, domrakstus, ģeogrāfiju, galvas un tāfeles rēķināšanu, zīmēšanu, kaligrāfiju, vingrošanu, noskatīšanu (no runātāja lūpām), runāšanu, rokdarbus (meitenēm) un darbmācību (zēniem)³¹. Tika izmantoti vācu pedagogu latviskotie materiāli un latviešu tautskolās lietotās mācību grāmatas.

Skolas uzturēšanā iesaistījās sabiedrība, jo grāfienes Melīnas skolai dāvinātā kapitāla — 30 000 rubļu peļņas procenti nesedza visus izdevumus. Pagastiem bija jāmaksā uzturnauda, bet ne vienmēr tas tika darīts. Vidzemes draudzēs tika vākti ziedojumi, kas gan neveidoja lielas summas. Ar skolotāju gādību skolēnus zirgu pajūgos veda uz tuvējiem pagastiem, lai viņi pēc dievkalpojumiem pie baznīcas demonstrētu skolā apgūto. Tā sabiedrība tika informēta gan par skolēnu iegūtajām zināšanām un prasmēm, gan par ziedoto līdzekļu izmantošanas lietderību. Skolas vadītājs Švēde 20 gadus vadīja Valmieras

Latviešu biedrību, un daļa tās ieņēmumu tika izmantota skolas vajadzībām. Lai vāktu līdzekļus nedzirdīgo mācīšanai, organizēja arī dažādus sarīkojumus, dziesmu svētkus.

Sākumā skola darbojās īrētās telpās, bet grāfiene Melīna ziedoja vēl 30 000 rubļu — skolas ēkas celtniecībai. Zemi piešķīra Vidzemes muižniecība³², un 1883. g. ēka bija gatava. Skolā bija gana plašas telpas ar piemērotām mēbelēm, vingrotava ar nepieciešamajiem rīkiem. Labi sadzīves apstākļi bija arī skolotājiem. Daudzi neticēja vai brīnījās, ka nedzirdīgie var tik daudz iemācīties un ar izglītības palīdzību kļūt par pilnvērtīgiem sabiedrības locekļiem. Skolu apmeklēja arī pazīstamais rakstnieks un skolotājs, piebaldzēns Reinis Kaudzīte un atzina, ka gan metodiski, gan citādi skola darbojas apbrīnojami labi³³.

Valmieras Kurlmēmo skola bija privāta mācību iestāde, kas darbojās Vidzemes konsistorijas uzraudzībā, bet 19. gs. 80. gados to pārņēma Kurlmēmo skološanas biedrība Vidzemē. Tas bija laiks, kad skolās notika rusifikācija. Privātskolas nevēlējās pāriet uz krievu mācību valodu, taču nedzirdīgajiem bija kāda daudz nopietnāka problēma — svešvalodas viņiem nemācīja un mājās ar ģimenes locekļiem viņi sazinājās latviešu valodā. Turklāt nedz Jelgavas, nedz Rīgas nedzirdīgo skolām 19. gs. beigās šādu prasību neizvirzīja. Risinājumu atrada skolas nosaukuma maiņā — to pārdēvēja par dziedināšanas iestādi un tā no Tautas apgaismības ministrijas nonāca lekšlietu ministrijas pārziņā³⁴. Arī šī skola 1915. g. vasarā sakarā ar Pirmo pasaules karu darbību pārtrauca, un tās telpas tika izmantotas kara vajadzībām. Skolas inventārs tika sabojāts un iznīcināts, telpas paplašinot, izlauza sienas, bet par nopietnu remontu un telpu uzturēšanu neviens nerūpējās.

Valsts un pašvaldību skolas

Pēc Latvijas Republikas nodibināšanas un Brīvības cīņām nedzirdīgo izglītībā sākās jauns posms. Lai gan Rīgas Kurlmēmo skola

darbību nepārtrauca, valdība nevarēja uzreiz atrisināt visus ar skolām saistītos jautājumus. Rīgas skola savas finanses pēc valdības pieprasījuma bija nodevusi Krievijai un nonāca smagā finansiālā situācijā, tāpēc to 1919. g. sākumā pārņēma Rīgas pilsēta. Tās darbībā galvenās izmaiņas saistītas ar mācību valodu — līdzās vācu mācību valodai parādījās arī latviešu valoda. Skolā līdz pat 1936. g. pastāvēja latviešu un vācu nodaļa, tad nelielā skolēnu skaita dēļ vācu nodaļu slēdza un skolēni turpināja mācības latviešu nodaļā. Jāpiebilst, ka vācu nodaļā vairums bērnu bija citas tautības, taču finansiālu apsvērumu dēļ katras tautības bērnus atsevišķi neskoloja. Arī latviešu nodaļā mācījās cittautieši. Piem., 1926./27. mācību gadā no 49 skolēniem tikai 41 bija latvietis, bet 1936./37. mācību gadā no 58 skolēniem 32 bija latvieši, septiņi vācieši, pa seši poļi un krievi, pieci ebreji un divi lietuvieši³⁵. Līdz 1929. g. skolu turpināja vadīt šveicieša Štincī skolnieks Eduards Inzelbergs (1858–1930), kas vadīja skolu un mācīja nedzirdīgos Rīgā vairāk nekā 40 gadus.

Valmierā un Jelgavā nedzirdīgo skolu darbība tika atjaunota 1920. g., un tās kļuva par valsts skolām. Lai apzinātu, cik valstī ir nedzirdīgu bērnu, 1920. g. tie tika reģistrēti. Aprīņķu sastādītajos sarakstos uzrādīja, ka vairums nedzirdīgu bērnu un pat jauniešu nav apmeklējuši skolu un neprot nekādu amatu. Piem., Valkas aprīņķī no 17 bērniem tikai četri bija vienu vai divus gadus apmeklējuši skolu³⁶. Tāpēc nolēma 1923. g. atvērt vēl vienu skolu nedzirdīgajiem Latgalē — Laizānos. Tā visi Latvijas reģioni bija nodrošināti ar skolām nedzirdīgajiem. Jelgavā un Valmierā uzcēla jaunas skolu ēkas, lai mācības varētu notikt piemērotās telpās. 1932./33. mācību g. četrās Latvijas nedzirdīgo skolās mācījās 373 skolēni, bet 1938./39. mācību g. — 457, un viņus mācīja 62 skolotāji. 20. gadu beigās un 30. gados vislielākais skolēnu skaits bija jaunākajā skolā Laizānos. Tomēr ne visi skolas vecuma bērni skolu apmeklēja, un 1936./37. mācību gadā nedzirdīgo vidū tādu bija

ap 150. Skolēnu vecāki bieži vien bija trūcīgi, tāpēc par šiem bērniem vajadzēja rūpēties sabiedrībai. Pie visām nedzirdīgo skolām darbojās internāti, kas 1938. g. sākumā tika pārdēvēti par skolēnu kopmītnēm. Tā kā pašvaldības par bērnu uzturēšanos internātos ne vienmēr laikā samaksāja un bieži vien palika parādā, 1935. g. pieņēma likumu par sociālo apgādību, nosakot, ka lauku pašvaldību nedzirdīgos bērnus apgādās valsts³⁷.

Latvijas nedzirdīgo skolās tradicionāli lietoja tīro skaņu metodi, ko ieviesa Johans Faters. Šīs metodes īpatnība ir tā, ka tiek pievērsta uzmanība katrai skaņai, kas jāizrunā skaidri, saprotami. 20. gs. sākumā vācu pedagogs Karls Mālišs uzskatīja, ka bērni runā vārdos un teikumos, tāpēc arī nedzirdīgajiem jā māca uzreiz izrunāt vārdus, un šo atziņu lietoja Latvijā. 30. gados Latvijas surdopedagogus interesēja Budapeštas pedagoga un ārsta Gustava Barci pielietotie speciālie dzirdes vingrinājumi, kas palīdzēja sasniegt labus rezultātus izrunā, mācīja būt uzmanīgiem vērotājiem. Vispārīgais līmenis surdopedagoģijā Latvijā bija augsts, bet pieredze tika iegūta galvenokārt Vācijā un Šveicē. Valmieras skolotājs Hugo Traubergs uzskatīja, ka surdopedagoģijā „mūsu valstī gūtie panākumi ir visai labi salīdzinājumā ar ārzemju apstākļiem un tur izlietotiem līdzekļiem. Polijā un Ungārijā vēl arvien visi kurlmēmie bērni neapmeklē skolu un tas viņiem nav arī ar likumu noteikts. Šim valstīm mēs esam tālu priekšā”³⁸.

Nedzirdīgie mācījās seši līdz divpadsmit vienā klasē un ar tādu skolēnu skaitu skolotājiem bija iespējams gūt labus rezultātus. Turklāt surdopedagogi saņēma vidēji par 25% lielāku algu nekā vispārīzglītojošo skolu skolotāji ar tādu pašu kvalifikāciju. Protams, tas prasīja lielus finanšu ieguldījumus, jo 20. gs. 20.–30. gados viena nedzirdīga bērna skološana izmaksāja vidēji četras reizes vairāk, nekā viena skolēna izglītošana vispārīgās izglītības mācību iestādē. Nedzirdīgo skolās nemācīja dziedāšanu, svešvalodas un militāro mācību, jo audzēkņi no karadienesta

bija atbrīvoti. Kopš 20. gadu beigām nedzirdīgie mācījās skolā desmit gadus — divus pirmsskolā un astoņus pamatskolā. Tik īsā laikā apgūt pamatskolas programmu nedzirdīgajiem bija grūti, jo vispirms bija jāiemācās runāt un apgūt zīmju valodu. Tādēļ 30. gadu beigās ieviesa desmitgadīgu izglītību, neskaitot pirmsskolu.

Skolotājiem tikpat kā nebija iespiestu mācību līdzekļu, tāpēc viņi vai nu gatavoja tos paši, vai piemēroja vispārīzglītojošo skolu mācību grāmatas nedzirdīgo mācīšanai. Vācijā izdotus mācību līdzekļus varēja izmantot vienīgi Rīgas Kurlmēmo skolas vācu nodaļā. Laikā no 1918. līdz 1940. g. no latviešu pedagogiem vienīgi Jānis Grīnfelds sastādīja vairākas mācību grāmatas — „Ābece: no skaņas un burta līdz teikumam” (1926) un citas.

Nedzirdīgo skolu absolventiem nebija tiesību turpināt izglītību ģimnāzijās. Zināms, ka 20. gs. pirmajā pusē nedzirdīgais — Osvalds Vītols (1912–2007), pateicoties vecāku pūlēm un materiālajām iespējām, apguva svešvalodas un citus pamatskolas mācību priekšmetus, beidza ģimnāziju un 1940. g. — Jelgavas Lauksaimniecības akadēmiju. Viņš nodrošināja savu ģimeni un izaudzina sešus bērnus³⁹. Tas ir apliecinājums, ka izglītoti nedzirdīgie var strādāt un dzīvot pilnvērtīgu dzīvi.

Lai to sasniegtu, skolās rūpējās par nedzirdīgo bērnu garīgo un fizisko attīstību, tika mācīts pelnīt sev iztiku un naudu un skolotāji veica ar skolēniem pārrunas par naudas vērtību un tās lietderīgu izmantošanu. Piem., skolai Jelgavā piederēja ap 27 ha zemes un sava saimniecība, kur skolēni iepazinās ar lauku darbiem. Saimniecībā bija dažādi mājdzīvnieki, koki un ogu krūmi, un tika audzēti dārzeņi⁴⁰. Valmieras Kurlmēmo skolas saimniecībā audzēja putnus, cūkas, dārzeņus, kopa augļu kokus, turēja bišu saimes. Daļu iegūtās produkcijas pārdeva. Skolu saimniecībās strādāja algoti darbinieki, skolēni tikai piepalīdzēja un mācījās saimniekot, jo

lielai daļai no viņiem šādi darbi bija jāveic pēc skolas beigšanas. Latvija taču bija valsts ar attīstītu lauksaimniecību. Valmierā uzcītīgākie skolēni par darbu rokdarbu, galdnieku un kurpnieku darbnīcās saņēma prēmijas — no pārdesmit santīmiem līdz desmit latiem. Tā gada laikā centīgākie skolēni nopelnīja pat 100 un vairāk latus. Piem., 1929. g. kāds skolēns saņēma 130 latu lielu prēmiju⁴¹. Daļa skolotāju līdzās darbam skolā veica dažādus darbus lauksaimniecībā un lopkopībā. Piem., Jelgavas Valsts kurlmēmo skolas direktoram Paulam Bendrupam bija sava saimniecība ar zirgu, govi un dārzu.

Skolēni nāca no dažādām ģimenēm, kuru materiālās iespējas bija atšķirīgas. Lai veicinātu skolas audzināšanas darbu, Valmieras Valsts kurlmēmo skolas vadība lūdza Izglītības ministrijas palīdzību formas cepuru un formas tērpu iegādei⁴². Vienāds apģērbs nevienu neizcēla un nepazemoja — visi bija līdzīgi. Lielu nozīmi skolās pievērsa jau 20. gs. sākumā iesāktajai pretalkohola audzināšanai, pārrunājot ar skolēniem alkoholiisma problēmas. Skolu beidzot, absolventi saņēma kādu dāvanu. Piem., Laizānu Valsts kurlmēmo skola nodrošināja savus bijušos audzēkņus ar minimālāko patstāvīgas dzīves sākšanai — „visām meitenēm uzdāvināja kleitu, jaku, mēteli, kurpes, lakatu un četrus ābeļu stādus. Zēniem — uzvalku, kreklu, kurpes un arī ābeļu stādus”⁴³. Tās bija vērtības, ko mūsdienās absolventiem parasti nedāvina, bet mainījusies jau ir visa dzīve un izpratne par vērtībām.

Skolas nedzirdīgajiem darbojās arī Otrā pasaules kara gados. Skolēnu skaits samazinājās — ja 1940./41. mācību g. bija 448 skolēni, tad 1942. g. 15. aprīlī tikai 235. Ēkas tika bojātas Valmierā, Jelgavā un Laizānos. Īpaši smaga situācija bija Laizānos, skolēnus izvietoja blakus esošajā vispārīgltītojošā skolā, bet nedzirdīgo skolas ēku armija izmantoja savām vajadzībām, to krietni sabojāja un izlaupīja dažādas mantas, arī lopus, mājputnus⁴⁴. Kara beigās vairāki skolotāji

pameta Latviju, taču pedagogu pietika. Pēc kara Jelgavā nedzirdīgo skolas ēkā izvietoja vidusskolu, tāpēc telpas nācās meklēt ārpus sagraudātās pilsētas — Lielvircavā, kur nedzirdīgo skola darbojās līdz 1960. g., kad 90 gadus veco skolu slēdza, bet skolēni turpināja mācības Rēzeknē. Laizānu Valsts kurlmēmo skola vairākkārt mainīja atrašanās vietu, līdz 1956. g. Rēzeknē tika uzcelta jauna ēka — Rēzeknes Nedzirdīgo bērnu pamatskola. Rīgā skola visu laiku darbojās senajā ēkā Marijas ielā un kopš 1941. g. tajā tika uzņemti audzēkņi no visas Latvijas.

Vājdzirdīgo izglītošanai 20. gs. 20. gados pie Valmieras Valsts kurlmēmo skolā izveidoja vājdzirdīgo klases, taču daudzi vājdzirdīgie mācījās vai nu kopā ar dzirdīgajiem, vai nedzirdīgo skolās. Pēc Otrā pasaules kara Rīgas Valsts kurlmēmo skolā atvēra arī vājdzirdīgo klases, bet 1958. g. nedzirdīgo skolu Valmierā pārveidoja par vājdzirdīgo skolu. Kopš tā laika notiek nedzirdīgu un vājdzirdīgu bērnu diferencēta mācīšana un Valmierā joprojām māca vājdzirdīgus bērnus.

Skolu nosaukumi laika gaitā vairākkārt mainījās, taču tikai 20. gs. 50.–60. gados no to nosaukumiem pazuda vārds „kurlmēmais”, kas tika aizstāts ar „nedzirdīgais”. Līdzīgi ar nosaukumiem bija Krievijā un citviet pasaulē. Pēc 1960. g. Latvijā darbojās divas skolas nedzirdīgajiem — Rēzeknē un Rīgā. Daudziem Latvijas skolotājiem bija liela pedagoģiskā darba pieredze, taču arī viņiem bija jāpieskaņojas Padomju Savienībā atzītām metodēm un izglītības sistēmai. Surdopedagoģi devās pieredzes apmaiņā uz Krieviju, lasīja padomju speciālo pedagoģisko literatūru, jo Latvijā bija par maz speciālistu, lai izdotu savu pedagoģisko presi. Mācību grāmatas tika saņemtas no Padomju Savienības un daļu no tām tulkoja latviešu valodā. Latvijas surdopedagoģu sastādītās mācību grāmatas nedzirdīgajiem skolēniem sāka izdot 50. gados. Piem., 1950. g. iznāca Marijas Strausmanes un Austras Vīnupes „Es mācos runāt. Ābece kurlmēmo skolām”,

vēlāk abas skolotājas kā līdzautoras piedalījās lasāmās grāmatas 4. klasei sastādīšanā⁴⁵.

Mācību ilgums nedzirdīgo skolās 1960. g. tika pagarināts līdz divpadsmit gadiem agrāko desmit vietā. Šo skolu uzdevums bija iemācīt skolēniem skaņu valodu, panākt, lai skolēni runā, mācīt vispārīzglītojošos priekšmetus un vispusīgi sagatavot dzīvei. Skolu absolventi varēja sazināties ar apkārtnējiem cilvēkiem. Metodiskā ziņā tika strādāts ilgus gadus „pēc metodēm, kuras bija vienotas visai bijušajai Padomju Savienībai — valodas mācīšana tās komunikatīvajā funkcijā, kā pamatu izmantojot valodas runas un rakstu izteici”⁴⁶. Surdopedagogi bija pietiekami kvalificēti un mācījās cits no cita. Piem., Rīgas Nedzirdīgo bērnu internātskolā skolotāji hospitēja kolēģu atklātajās stundās un kopīgi izvērtēja tās, novērsa savas un citu skolotāju kļūdas.

Padomju laikā nedzirdīgo skolu audzēkņi bija pilnīgā valsts apgādībā — bez maksas saņēma mācību grāmatas, apģērbus un ēdināšanu, par brīvu varēja dzīvot skolas internātā. Skolu absolventi beidza arodskolas, iegūstot galdnieka, šuvēja un citas profesijas, iekārtojās darbā un varēja par sevi parūpēties paši, jo bez darba viņi nepalika. Kopš 1967. g. nedzirdīgie jaunieši ieguva vidējo izglītību, beidzot Raiņa vakara vidusskolu Rīgā, un daži no viņiem vēlāk beidza augstskolu.

20. gs. 80. gadu beigās, sākoties izmaiņām Padomju Savienībā, mainījās situācija izglītības sistēmā un nedzirdīgo skolās. Rēzeknes Nedzirdīgo bērnu internātskolu 1990. g. reorganizēja par Rēzeknes Logopēdisko internātskolu, un Latvijā turpināja darbu tikai viena skola nedzirdīgajiem — Rīgas Nedzirdīgo bērnu internātskola, kopš 2006. g. — Rīgas Nedzirdīgo bērnu internātpamatskola. Pieredzes apmaiņa notika gan ar kaimiņvalstu surdopedagogiem, gan ASV, Vācijas un daudzu citu valstu skolotājiem, tika iepazītas nedzirdīgo bērnu mācības ārzemēs.

Surdopedagogi Rīgā 90. gados sāka strādāt ar totālās komunikācijas metodi, ļoti aktīvi

visā mācību procesā izmantojot zīmju valodu. Skolā sāka strādāt arī nedzirdīgi pedagogi — 2010. g. no 65 pedagogiem septiņi skolotāji bija ar dzirdes traucējumiem. Lielākajai daļai pedagogu bija augstākā izglītība nedzirdīgo pedagoģijā⁴⁷. Zīmju valodā apmācīja skolas tehniskos darbiniekus. Skola vispusīgi sagatavoja skolēnus dzīvei, iemācot viņiem gan skaņu valodu, gan sniedzot zināšanas vispārīzglītojošos priekšmetos.

Diemžēl skolotāju sastāvā bija maz vīriešu, un kopš 1982. g. Rīgas Nedzirdīgo bērnu internātpamatskolas vadība ir bijusi uzticēta tikai sievietēm⁴⁸. Šajā skolā 1994./95. mācību g. mācījās 195 skolēni, bet, uzsākot 2012./13. mācību gadu, — tikai 100. Skola no vēsturiskajām telpām A. Čaka ielā 42 pārcēlās uz Pārdaugavu un kopš 2011. g. 1. septembra darbojas Graudu ielā 21. Tās mācību valoda ir latviešu.

Istenojot dzīvē Jāņa Cimzes 19. gs. otrajā pusē izteikto domu, ka šādas klases jāorganizē skolās, nedzirdīgo un vājdzirdīgo bērnu klases darbojās Rēzeknes Logopēdiskajā internātskolā, arī Daugavpils Logopēdiskajā internātskolā, Valmieras Vājdzirdīgo bērnu internātskolā (kopš 2005. g. — Valmieras Vājdzirdīgo bērnu internātvidusskolā—attīstības centrā) un Rīgas 51. vidusskolā. Bērnus ar dzirdes traucējumiem māca arī Jaunpiebalgas vidusskolas tā saucamajā korekcijas klasē un citur. Klases nedzirdīgiem bērniem ir nodibinātas vairākās skolās, bet mācību valoda tajās ir gan valsts valoda — latviešu, gan arī krievu valoda. Ir izstrādāti daudzi mācību līdzekļi latviešu valodā, skolās iegādāta atbilstoša speciālā tehnika. Skolotāji strādā, izmantojot jaunākās atziņas pedagoģijā, psiholoģijā, medicīnā.

Surdopedagoģijas mērķis joprojām ir nedzirdīgos bērnus sagatavot pilnvērtīgai dzīvei, lai viņi varētu sevi nodrošināt, bet pašreizējā ekonomiskajā situācijā Latvijā daudziem jauniešiem ir grūti atrast darbu, tāpēc viņi darba meklējumos dodas uz ārzemēm un veido savu nākotni ārpus dzimtenes.

Surdpedagogu sagatavošana

Rīgas Literāri praktiskās pilsoņu savienības Rīgas nedzirdīgo skolas pirmie skolotāji (F. A. Arnolds, K. Linke) bija Veisenfelsas skolotāju semināra direktora pestalocijieša Kristiana Vilhelma Harniša (1787–1864) audzēkņi un tika sagatavoti darbam ne tikai elementārskolās, bet arī nedzirdīgo skolās. Šādu izglītību Veisenfelsā 1838. g. ieguva arī Vidzemes skolotāju semināra pirmais vadītājs Jānis Cimze (1814–1881). Veisenfelsas skolotāju semināra audzēkņi iepazinās ar surdopedagoģiju turpat Veisenfelsā, kur strādāja vācu nedzirdīgo izglītības reorganizētājs, K. V. Harniša skolnieks, Frīdrihs Morics Hils. Viņš vadīja Veisenfelsas Kurlmēmo skolu un bija vācu metodes piekritējs, kas centās ieviest nedzirdīgo pedagoģijā vispārīgās pedagoģijas jaunākās metodes, sastādīja vairākas mācību grāmatas nedzirdīgajiem un citus pedagoģiska satura darbus. Balstoties uz F. M. Hila atziņām, tika mācīti bērni gan Vidzemē, gan Kurzemē.

Surdpedagoģijā 19. gs. sākumā bija tendence panākt visu skolotāju kompetenci darbā ar nedzirdīgajiem. Bērņus negribēja nošķirt no ģimenēm, turklāt par nedzirdīgo uzturēšanos internātos bija jāmaksā. Tā centās nedzirdīgos skolot kopā ar dzirdīgiem bērniem iespējami tuvu vecāku dzīves vietai. Vidzemes skolotāju semināra vadītājs J. Cimze rosināja veidot speciālas klases nedzirdīgajiem vispārīzglītojošajās skolās. Viņš vēlējās, lai Vidzemes skolotāju semināra audzēkņi iegūst arī nedzirdīgo skolotāja tiesības, tāpēc ierosināja semināra kursu par vienu gadu pagarināt, taču tas neguva atbalstu vadošajās institūcijās. Bet nedzirdīgo skolām bija nepieciešami skolotāji ar attiecīgu kvalifikāciju.

Par skolotāju sagatavošanu interesi izrādīja Straupē dzimušais mācītājs Ernsts Sokolovskis (1833–1899), kas kalpoja Vīlandē, Igaunijā (1860–1891). Vēl pirms J. G. Štincī ierašanās Rīgā viņš 1865. g. 5. novembrī vēstulē Rīgas Literāri praktiskai pilsoņu savienībai izteica cerību, ka ataicinātais skolo-

tājs būs tik kvalificēts un zinošs, ka varēs gan mācīt nedzirdīgos, gan sagatavot skolotājus nākamajām nedzirdīgo skolām laukos, gan inspicēt skolas, lai to darbība beidzot tiktu sakārtota⁴⁹. Tagadējās Igaunijas teritorijā, Vendros (*Vändra*), nedzirdīgo skolu nodibināja 1866. g. decembrī, un jaunās skolas vadītājs, Vidzemes skolotāju semināra absolvents Johanness Eglons (1836–1908) ieradās Rīgā un hospitēja šveicieša J. G. Štincī stundās. Talantīgais šveicietis Štincī īsā laikā ne tikai sakārtoja mācību procesu nedzirdīgo skolā Rīgā, bet izveidoja šeit arī kurlmēmo skolotāju sagatavošanas iestādi. 1867. g. oktobrī uzņēma pirmos hospitētājus, kas vēlējās kļūt par nedzirdīgu bērnu skolotājiem. Vispirms tika vērots, kā J. G. Štincī māca, pēc tam praktiski mēģināja vadīt stundas, bet beigās Rīgas Kurlmēmo skolas kuratorijas klātbūtnē bija jākārt eksāmens. Nedzirdīgo mācīšanā J. G. Štincī izmantoja skaņu metodi, ko bija ieviesuši vācu pedagoģi Frīdrihs Morics Hils un Johans Faters. Mācību laiks bija no četriem mēnešiem līdz divarpus gadiem. Daži nākamie skolotāji bija jau ieguvuši skolotājam nepieciešamās zināšanas, piem., beiguši Vidzemes skolotāju semināru. Nedzirdīgo skolotāja tiesības ieguva desmit skolotāji, un tā tika sagatavoti skolotāji jaundibināmajām nedzirdīgo skolām Salaspilī un Valmierā⁵⁰. Jaunie skolotāji vēlāk sagatavoja nākamos skolotājus darbam ar nedzirdīgajiem.

Pēc mācītāja Ernsta Sokolovska iniciatīvas 1876. g. 7.–8. oktobrī Rīgā notika pirmā nedzirdīgo bērnu skolotāju konference, kas pulcēja dalībniekus no visām toreizējām nedzirdīgo skolām Kurzemē (Jelgavas) un Vidzemē (Rīgas, Valmieras un Vendriem). Konferencē tika runāts par jaunākajām atziņām surdopedagoģijā un notika pieredzes apmaiņa. Laikabiedri augstu novērtēja Rīgas Kurlmēmo skolas vadītāja Štincī referātu par mācību apjoma minimumu vietējās nedzirdīgo skolās⁵¹. Pieredzes apmaiņā būtisku ieguldījumu deva nedzirdīgo skolu apmeklējumi ārzemēs un tikšanās ar to skolotājiem, kā

arī speciālās literatūras studēšana. Mācību grāmatu nedzirdīgajiem latviešu valodā nebija, tāpēc tās vai nu tulkoja, vai sastādīja latviešu skolotāji. Pirmo mācību metodisko grāmatu darbam ar nedzirdīgajiem „Skaņas, kā tās kurlmēmiem mācāmas ar pieliktu vārdu krājumu” skolotājs J. Āboliņš sarakstīja 1875. g.⁵²

Pēc skolotāja Štincī aiziešanas mūžībā, nākamos surdopedagogus skolas sagatavoja pašas. Vairumā gadījumu skolotājiem jau bija pedagoģiskā izglītība un zināšanas pedagoģijā, bet pieredzi tie ieguva, strādājot ar nedzirdīgajiem. Valmieras Kurlmēmo skolā jaunie skolotāji vēroja V. Švēdes vadītās nodarbības un pēc tam iesaistījās to analizē, bija ieviesta arī iknedēļas stundu hospitācija, kas palīdzēja skolotāju profesionālajā izaugsmē. Šo tradīciju saglabāja arī 20. gs. 20. un 30. gados — mācību gada laikā katram skolotājam bija jānovada viena paraugstunda, kurā piedalījās kolēģi. Ne vienmēr stundas bija izdevušās, taču tā skolotāji mācījās. Kad 1936. g. par Valmieras nedzirdīgo skolas direktoru kļuva Hugo Traubergs, viņš aicināja skolotājus labi sagatavoties nodarbībām, rakstīt stundu konspektus un ierasties uz stundām laikā.

Atjaunojot nedzirdīgo skolu darbību pēc Latvijas Republikas proklamēšanas, izrādījās, ka tām labi sagatavotu skolotāju ir maz, tāpēc tika rīkoti skolotāju sagatavošanas kursi. Neviena Latvijas augstskola vai skolotāju seminārs surdopedagogus negatavoja⁵³. Izglītības ministrijas viena mēneša kursi speciālo skolu skolotājiem tika organizēti 1923. g. augustā, un to lektori bija galvenokārt pieredzējuši skolotāji (Kārlis Dēķens, Jānis Grīnfelds, Eduards Inzelbergs, Pauls Bendrups, Hermanis Leonhards Švēde, Ernests Ulmanis u. c.), kā arī mediķi. Nākamos kursus ministrija rīkoja 1931. un 1938. g. Skolotāju sagatavošanasursos uzstājās ārzemju surdopedagogi Ādolfs Freientālers (Austrija), Gotholds Lēmans (Vācija). Skolotājus sagatavoja arī skolās, pieņemot izglītotos skolotājus

kā praktikantus. Par profesionālo zināšanu pilnveidošanu rūpējās arī Defektīvo bērnu skolotāju biedrība, kas 1925. g. augustā organizēja skolotāju sagatavošanas kursus.

Latvijas surdopedagogi apmeklēja dažādas nedzirdīgo skolas ārzemēs un iepazinās ar to darbību un mācību metodēm, hospitēja stundās, piedalījās starptautiskos surdopedagogu kongresos un konferencēs. Skolotāju tālākizglītībā nozīmīgu vietu ieņēma literatūra svešvalodās, kas bija atrodamā skolu bibliotēkās.

Pārlūkojot surdopedagogu sarakstus, jāsecina, ka izglītību skolotāju institūtos un LU Pedagoģijas nodaļā bija ieguvusi tikai neliela daļa skolotāju. Nākamie pedagogi nehospitalēja nedzirdīgo skolās un prasmes ieguva, uzsākot skolotāju-praktikantu gaitas. LU docents Eduards Pētersons 40. gadu sākumā puda uzskatu, ka LU studentiem — nākamajiem pedagogiem — līdzās metodiku apguvei jāhospitalē dažas stundas ne tikai vispārīzglītojošās mācību iestādēs, bet jāapmeklē arī nedzirdīgo, neredzīgo un citas skolas⁵⁴. Toreiz to neizdevās īstenot. Kā pozitīvs fakts jāmin skolotāju vīriešu skaits, jo skolā, bet jo īpaši internātā dzīvojošiem nedzirdīgajiem bija nepieciešama ģimenei līdzīga vide. Ja ģimene ir tēvs un māte, tad arī skolā rūpējās par līdzīgu modeli. Piem., Valmieras Valsts kurlmēmo skolā 30. gadu sākumā, samazinoties skolotāju — vīriešu skaitam, skolas vadība nolēma — ja radīsies vakance, darbā pieņems vīrieti.

Par skolotāju sagatavošanu tika domāts pat Otrā pasaules kara laikā — 1942. g. maija beigās Rīgas Valsts kurlmēmo skolas telpās sākās surdopedagogu kursi. Pēc Otrā pasaules kara skolotājus ar augstāko pedagoģisko izglītību nedzirdīgo skolām sagatavoja Maskavā un Ļeņingradā, kur bija jāmacās krievu valodā, taču tā tika mācīta Latvijas vidusskolās, un nākamie skolotāji to zināja. Surdopedagoga kvalifikāciju kopš 20. gs. 80. gadiem varēja iegūt arī Liepājas Pedagoģiskajā institūtā. Skolotāju kvalifikācijas

celšana bija saistīta ar dažādu konferenču, apspriežu, nedzirdīgo skolu apmeklēšanu Padomju Savienībā. Dažreiz konferences tika rīkotas arī Latvijā, piem., 1948. g. Rīgā notika nedzirdīgo skolu pedagogu konference, lai skolotājus iepazīstinātu ar Viskrievijas nedzirdīgo skolu pārstāvju apspriedes referātiem un atziņām.

Pēc valstiskās neatkarības atgūšanas Latvijā 1991. g. pedagogus speciālās pedagoģijas nozarēs sāka sagatavot Latvijā — augstskolās izstrādāja skolotāju sagatavošanas programmas speciālajā pedagoģijā, tostarp surdopedagoģijā. Sākumā tos gatavoja Latvijas Universitātē, bet kopš 2004. g. surdopedagoga kvalifikāciju var iegūt Rēzeknes Augstskolā.

Avoti un piezīmes

- ¹ Hörschelmann C. *Übersicht über das Werk der Taubstummenbildung mit besonderer Berücksichtigung der Anstalten in Russland*. Ревель: Миквиц, 1903. S. 23
- ² Feige H. U. „Denn taube Personen folgen ihren thierischen Trieben...“ (Samuel Heinicke). Leipzig: Gutenberg Verlag, 1999. S. 111.
- ³ Schumann P. Dorothea von Vietinghoff. In: *Neue Blätter für Taubstummenbildung*. April 1953. S. 117–121.
- ⁴ Karth J. *Das Taubstummenbildungswesen im XIX. Jahrhundert in den wichtigsten Staaten Europas*. Breslau: W. G. Korn, 1902. S. 348.
- ⁵ Busch N. *Geschichte der Literärisch-praktischen Bürgerverbindung in Riga 1802 — 1902. Spezieller Teil: Die Anstalten der Bürgerverbindung*. Riga, 1902. S. 122.
- ⁶ Toreiz lietoja terminu „kurlmēmais”, kas radās no maldīgā uzskata, ka nedzirdīgie ir arī mēmi. Praksē un oficiālajā dokumentācijā šis termins tika lietots līdz pat 20. gs. 60. gadiem, tāpēc agrākos skolu nosaukumos vai vēsturiskos dokumentos saglabāti vēsturiskie termini. Vēsturiskā termina

„kurlmēmais” vietā 20. gs. tika radīti jauni vārdi — „nedzirdīgais” un „vājdzirdīgais”. Vēlāk ieviesa apzīmējumu „cilvēki (bērni) ar dzirdes traucējumiem”, kas var būt maldinošs, jo pilnīgi nedzirdīgam jeb kurlam cilvēkam nez vai ir dzirdes traucējumi, viņš vispār nedzird.

- ⁷ Hörschelmann C. *Übersicht über das Werk der Taubstummenbildung mit besonderer Berücksichtigung der Anstalten in Russland*. Ревель: Миквиц, 1903. S. 24.
- ⁸ Jacobi C. A. *Erklärung über den Zweck, die Einrichtung und mögliche Fortdauer meines Instituts für Taubstumme in Riga*. Riga: Müller, 1811. S. 8 — 10.
- ⁹ *Johans-Heinrihs Pestalocijs*. Rīga: LU, 1996. 137. lpp
- ¹⁰ Busch N. *Geschichte der literärisch-praktischen Bürgerverbindung in Riga 1802 — 1902. Spezieller Teil: Die Anstalten der Bürgerverbindung*. Riga, 1902. S. 129.
- ¹¹ Turpat, 131. lpp.
- ¹² Kopitzsch F., Brietzke D. *Hamburgische Biografie-Personenlexikon. Band 2*. Göttingen: Wallstein Verlag, 2003. S. 147.
- ¹³ Busch N. *Geschichte der literärisch-praktischen Bürgerverbindung in Riga 1802 — 1902. Spezieller Teil: Die Anstalten der Bürgerverbindung*. Riga, 1902. S. 131–132.
- ¹⁴ Hollander B. *Geschichte der literärisch-praktischen Bürgerverbindung in Riga 1802–1927*. Riga: E. Plates, 1927. S. 104.
- ¹⁵ Busch N. *Geschichte der literärisch-praktischen Bürgerverbindung in Riga 1802 — 1902. Spezieller Teil: Die Anstalten der Bürgerverbindung*. Riga, 1902. S. 134.
- ¹⁶ Zigmunde A. *Nedzirdīgo izglītība Latvijā no pirmsākumiem līdz mūsdienām*. Rīga: RTU, 2011. 13.–14. lpp.
- ¹⁷ Busch N. *Geschichte der literärisch-praktischen Bürgerverbindung in Riga 1802–*

1902. *Spezieller Teil: Die Anstalten der Bürgerverbindung*. Rīga, 1902. S. 138.
- ¹⁸ Turpat, 140. lpp.
- ¹⁹ Turpat, 151. lpp.
- ²⁰ Uebersicht der Schulanstalten Riga's. *Rigasche Stadtblätter* 1867. Nr. 38, S. 281.
- ²¹ Busch N. *Geschichte der literärisch-praktischen Bürgerverbindung. Spezieller Teil: Die Anstalten der Bürgerverbindung*. Rīga, 1902. S. 150.
- ²² LVVA, 2557. f., 1. apr., 23. l., 98. lpp. Rīgas Literāri praktiskās pilsoņu savienības direktora raksts kurlmēmo skolas kuratorijai 1894. g. 28. februārī.
- ²³ LVVA, 2557. f., 1. apr., 1., 26. l. Rīgas Literāri praktiskās pilsoņu savienības skolu gada pārskati.
- ²⁴ Turpat.
- ²⁵ LVVA, 1632. f., 1. apr., 11 540. l. Ata Ķeniņa skolotāja lieta.
- ²⁶ Ķeniņš A. *Kurlmēmais, viņa audzināšana un pirmmācība: padomi un uzaicinājumi vecākiem, tautskolotājiem un kurlmēmo draugiem*. Rīga: J. A. Freija apgādā, 1897. 48 lpp.
- ²⁷ Migge G. Par Kurzemes kurlmēmo iestādes darbību 1902. g. *Latviešu Avīžu pielikums „Baznīcas un skolas”*. 1903. Nr. 5, 36. lpp.
- ²⁸ Hörschelmann C. *Übersicht über das Werk der Taubstummenebildung mit besonderer Berücksichtigung der Anstalten in Russland*. Ревель: Миквиц, 1903. S. 33.
- ²⁹ Bendrups P. Vēsturiskas ziņas par Jelgavas Valsts kurlmēmo skolu. *Latvijas Defektīvo bērnu skolotāju biedrības rakstu krājums*. Nr. 1. Rīga: Latvijas Defektīvo bērnu skolotāju biedrība, 1937. 22. lpp.
- ³⁰ Peterson C., Bach J., Inselberg E. *Das riterschaftliche Parochiallehrer-Seminar in Walk, seine Lehrer und Zöglinge: 1839–1890*. Rīga: Jonck & Poliewsky. 1898. S. 222, 228, 232, 233.
- ³¹ Valmieras Valsts kurlmēmo skola (1875–1958) un Valmieras vārdzirdīgo bērnu internātskola (1958–1995) 120 gados [sast. H. Kļaviņa]. [B. v.: b. i., 1995]. 11. lpp.
- ³² *Pieminekļa atklāšana Vīlipam Švēdem Valmieras Valsts kurlmēmo skolas dārzā 1934. g. 20. maijā*. Valmiera: J. Dūnis, [1934]. 8.–9. lpp.
- ³³ Līgotņū J. *Kaudzītes Reinis*. Rīga: A. Gulbis, 1939. 42.–43. lpp.
- ³⁴ Bendrups P. Valmieras Valsts kurlmēmo skolas vēsture. *Latvijas Defektīvo bērnu skolotāju biedrības rakstu krājums Nr. 2*. Rīga: Latvijas Defektīvo bērnu skolotāju biedrība, 1938. 51. lpp.
- ³⁵ LVVA, 3258. f., 3. apr., 170. l. Ziņas par Rīgas pilsētas kurlmēmo skolu un skolotājiem.
- ³⁶ LVVA, 6642. f., 1. apr., 856. l. Nedzirdīgu bērnu saraksti, 1920. g.
- ³⁷ Pārgrozījumi likumā par sociālo apgādību. *Valdības Vēstnesis*. 1935. Nr. 90.
- ³⁸ Jauna metode dos iespēju kurlmēmiem brīvi sarunāties. *Jaunākās Ziņas*. 1938. Nr. 89.
- ³⁹ Harringtona B. Tas Vītola kungs ar tām puķītēm. *Latvietis*. 2009. Nr. 60.
- ⁴⁰ LVVA, 1632. f., 4. apr., 941. l. 6. Ziņojums par pārbaudi Jelgavas Valsts kurlmēmo skolā 1940. g. 2.–6. jūlijā.
- ⁴¹ LVVA, 6864. f., 1. apr., 3. l. Valmieras Valsts kurlmēmo skolas Pedagoģiskās padomes sēžu protokoli, 1928.–1935. g.
- ⁴² LVVA, 6864. f., 1. apr., 6. l. Valmieras Valsts kurlmēmo skolas Pedagoģiskās padomes sēžu protokoli, 1936.–1940. g.
- ⁴³ Imure I. Reiz bija Laizānu Valsts kurlmēmo skola. *Kopsolī*. 2009. Nr. 2.
- ⁴⁴ LVA, 700. f., 4.a apr., 30. l. 1944. g. 21. novembra akts par zaudējumiem kara laikā Laizānu Valsts kurlmēmo skolā.
- ⁴⁵ Vīnupe A., Jansone V., Tikuma L. Lasāmā grāmata kurlmēmo skolu 4. klasei (5. mācību gads). Rīga: LVI, 1954. 148 lpp.
- ⁴⁶ LVA 2009. f., 1. apr., 83. l. Rīgas Nedzir-

- dīgo bērnu internātskolas Pedagoģiskās padomes sēžu protokoli, 1995. g.
- ⁴⁷ Dzalbe V. Rīgas Nedzirdīgo bērnu internātpamatskolai — 170 gadi. *Kopsolī*. 2010. Nr. 2.
- ⁴⁸ Vīgante R. Speciālās izglītības sistēma Latvijā. *Laikmets un personība. Rakstu krājums*. 13. Rīga: RaKa, 2011. 137. lpp.
- ⁴⁹ Busch N. *Geschichte der literärisch-praktischen Bürgerverbindung. Spezieller Teil: Die Anstalten der Bürgerverbindung*. Rīga, 1902. S. 146.
- ⁵⁰ Turpat, 147. lpp.
- ⁵¹ *Die Taubstummenanstalt der literärisch-praktischen Bürgerverbindung zu Riga*. Rīga: Häcker, 1890. S. 10.
- ⁵² *Latvijas defektīvo bērnu skolotāju biedrība. Rakstu krājums /atb. red. P. Kunstmanis/. 2. sēj.* Rīga: Latvijas defektīvo bērnu skolotāju biedrība, 1938. 17. lpp.
- ⁵³ LVVA, 6637. f., 1. apr., 147. l. Dokumenti par defektīvo skolu skolotāju sagatavošanu.
- ⁵⁴ Pētersons E. Paidagoģiskā pieredzes mācība. *Izglītības Mēnešraksts*. 1944. Nr. 6.

HISTORIC DEVELOPMENT OF THE EDUCATION OF THE DEAF IN LATVIA

Alīda Zigmunde

Summary

Key words: *schools for the deaf, education for the deaf, education of pedagogues for the deaf*

In the present-day territory of Latvia schools for education of the deaf are known for 200 years already, although compared to the schools for non-handicapped children they are of course much younger. But if we compare how schools for the deaf worked in those days there is still quite a lot we could learn for the teaching process. Historically Swiss and German pedagogues played an important role as they prepared the first teachers for their task to work with the deaf and developed the methods for the teaching process for these very special pupils. At the beginning of the 19th century, the first private schools for the deaf were founded in Rīga, and in the second half of the 19th century such schools were founded in Jelgava and Valmiera. Before the Second World War, four publicly financed schools for the deaf were functional. In 1958, the school in Valmiera was reorganized for pupils with hearing difficulties. In 1960, the school for the district of Jelgava in Lielvircava was closed, and thus, up to 1990, two schools for the deaf were operating – in Rīga and in Rēzekne. Today there is only one school for the deaf, in Rīga, while at other schools in the country special classes for the deaf are functioning as part of the local school system. Traditions of the pedagogical work with the deaf are continued in the present-day Latvia, the work is founded on the latest achievements of pedagogy, psychology and other branches of science related to the pedagogical process.